

І.П. ГАЙДУЦЬКИЙ

(Інвестиційна компанія Сігма, м. Київ, Україна)

Концепція глобального антивуглецевого фонду для фінансування сталого низьковуглецевого розвитку

В статті розкрито обмеженість можливостей діючих міжнародних екологічних фондів для фінансування сталого низьковуглецевого розвитку. Аргументовано, що ці обмеженості закладені в самих статутних засадах таких фондів, в тому числі і недавно створеного Зеленого кліматичного фонду. Доведено, що необов'язковість участі країн і компаній, добровільність внесків, відсутність системності в доходах (на фіскальній основі) не дозволяє наповнити фонди достатніми ресурсами, необхідними для фінансування антивуглецевих заходів. Запропоновано концепцію глобального антивуглецевого фонду, яка передбачає всеохоплюваність продуцентів вуглецевих викидів (країн, компаній), обов'язковість і регулярність сплати ними фіскальних платежів у фонд за принципом «хто більше забруднює, той більше платить». Видатки з Глобального антивуглецевого фонду на проведення антивуглецевих заходів повинні здійснюватися за принципом «хто більше очищає, той більше отримує коштів». Обґрунтовано принципи і пріоритети діяльності глобального антивуглецевого фонду.

Ключові слова: Глобальний антивуглецевий фонд, глобальний антивуглецевий податок; принципи і пріоритети глобального антивуглецевого фонду, сталий низьковуглецевий розвиток.

И.П. ГАЙДУЦКИЙ

(Инвестиционная компания Сигма, г. Киев, Украина)

Концепция глобального антиуглеродного фонда для финансирования устойчивого низкоуглеродного развития

В статье раскрыто ограниченность возможностей действующих международных экологических фондов для финансирования устойчивого низкоуглеродистого развития. Аргументировано, что эти ограниченности заложены в самих уставных принципах таких фондов, в том числе и недавно созданного Зеленого климатического фонда. Доказано, что необязательность участия стран и компаний, добровольность взносов, отсутствие системности в доходах (на фискальной основе) не позволяет наполнить фонды достаточными ресурсами, что необходимы для финансирования антиуглеродных мероприятий. Предложена концепция Глобального антиуглеродного фонда, которая предусматривает всеобъемность продуцентов углеродных выбросов (стран, компаний), обязательность и регулярность уплаты ими фискальных платежей в фонд по принципу «кто больше загрязняет, тот больше платит». Расходы Глобального антиуглеродного фонда на проведение антиуглеродных мероприятий должны осуществляться по принципу «кто больше очищает, тот больше получает средств». Обоснованы принципы и приоритеты деятельности Глобального антиуглеродного фонда.

Ключевые слова: Глобальный антиуглеродный фонд; глобальный антиуглеродный налог; принципы и приоритеты глобального антиуглеродного фонда; устойчивое низкоуглеродное развитие.

I.P. GAIDUTSKIY

(‘Sigma’ Investment Company, Kyiv, Ukraine)

Concept of Global Anti-Carbon Fund for Financing Sustainable Low-Carbon Development

The article highlights restricted opportunities of the existing international environmental funds for sustainable financing the low-carbon development. It has been grounded that these restrictions lay down in such funds Basic

Principles already, including the newly established Green Climate Fund. It has been proved that unnecessary requirement for countries and companies to participate, voluntary contributions, lack of systematic income (fiscal-based) do not allow sufficient resources to fill the funds that required for financing anti-carbon events. The concept of the Global Anti-Carbon Fund that provides for all-rounding of carbon emission producers (states, companies), obligatory and regular payment of fiscal payments to the fund on 'whoever the worst polluter pays more' principle has been proposed. The Fuel Global Fund expenditures for anti-carbon activities should be carried out according to the principle 'whoever cleans more gets more funds'. The principles and priorities of the Global Anti-Carbon Fund have been grounded.

Keywords: *Global Anti-Carbon Fund, global anti-carbon tax, principles and priorities of the Global Anti-Carbon Fund, steady low-carbon development.*

Постановка проблеми. Досвід діяльності екологічних фондів, у т. ч. міжнародних під егідою ООН, показав, що успішна політика стосовно регулювання впливу на клімат вимагає надійної фінансової бази та ефективних механізмів мобілізації і використання фінансових ресурсів. Такою фінансовою базою та механізмом, які б відповідали сучасним вимогам глобалізації і радикалізації антивуглецевої політики, може бути Глобальний антивуглецевий фонд. Шляхом заснування та діяльності такого фонду можна в глобальних масштабах мобілізувати фінансові ресурси, достатні для інвестування сталого низьковуглецевого розвитку. Відтак з'явиться можливість реального виконання рішень міжнародних організацій, створених при ООН, з метою забезпечення скорочення викидів парникових газів та протистояння негативним змінам клімату. Цим визначається актуальність статті, присвяченої зазначеній проблематиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідженню питань фондового фінансування сталого низьковуглецевого розвитку приділяють: Герасимчук І. [1], Годой Е. [10], Джеймс С. [8], Длуголески Е., Лафельд С. [3], Подосенова О. [6], Первіс Н., Стівенсон А. [15], Нігін С. [13] та інші.

Однак питання створення та організації діяльності глобального антивуглецевого фонду на засадах всеохоплюваності та обов'язковості для всіх продуцентів вуглецевих викидів (країн і компаній), а також системності формування та використання коштів, залишаються майже недослідженими.

Метою статті є розробка і обґрунтування концепції глобального антивуглецевого фонду для інвестування сталого низьковуглецевого розвитку на засадах глобальності (всеохоплюваності) та обов'язковості для всіх продуцентів викидів (країн і компаній), а також системності формування та використання коштів за відповідними принципами і пріоритетами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створений в 2010 році Зелений кліматичний фонд (ЗКФ) під егідою Рамкової конвенції про зміну клімату при ООН (РКЗК ООН), як і Глобальний екологічний фонд (1991 р.), має дуже обмежені можливості, закладені в його статутних положеннях. До 2020 р. накопичена сума фонду має сягати 100 млрд. дол., але станом на 2014 р. накопичено всього лише 9 млрд. дол. Наповнення фонду здійснюється на добровільних засадах, за рахунок внесків Світового

банку та розвинутих країн, а фінансування призначене для країн, що розвиваються, з метою надання їм допомоги в адаптації та пом'якшенні наслідків боротьби зі зміною клімату [11; 12].

Отже, не дивлячись на високий статус фонду, його фінансовий потенціал дуже слабкий. Навіть за умов наповнення до проектного обсягу (100 млрд. дол. США) це становитиме менше 10 % від щорічної середньорозрахункової потреби коштів на фінансування сталого низьковуглецевого розвитку. Найбільш серйозною проблемою є те, що фонд не має стабільної, обов'язкової і системної бази доходів (наприклад за рахунок спеціальних податків). Внаслідок цього, немає стабільної узгодженої системи фінансування антивуглецевих заходів. Як і в Кіотських механізмах в ньому закладений поділ всіх країн на дві категорії: донорів і реципієнтів фонду, причому не за обсягами чи інтенсивністю викидів вуглецю, а за віднесенням до категорії розвинених країн, чи таких, що розвиваються [5; 8].

Звідси очевидно, що як і Глобальний екологічний, Зелений кліматичний фонд не зможе забезпечити достатнє фінансування впровадження в життя глобальної антивуглецевої політики. Очевидно для цих цілей потрібен спеціальний Глобальний антивуглецевий фонд, який би функціонував на засадах всеохоплюваності, обов'язковості та системності формування доходів, а також фінансування антивуглецевих заходів.

Для повнішого усвідомлення актуальності та необхідності створення Глобального антивуглецевого фонду, слід врахувати глобальні виклики, які постали перед світовою спільнотою.

Перше. Зростання викидів вуглецю наближається до критичної межі, за якою стабільність клімату може стати неконтрольованою. Тим часом діюча кліматична політика залишається неефективною. Навіть за період дії Кіотського протоколу, викиди вуглецю у співвідношенні до ВВП у світі зросли більше, ніж за такий же період до його прийняття.

Друге. Завершення терміну дії Кіотського протоколу та відсутність узгодженої політики на міжнародному рівні на найближчу перспективу, свідчить про можливість ще більшого погіршення ситуації в цій сфері у посткіотський період. Навіть недостатня за радикальністю та глобальністю кліматична політика кіотського періоду почала давати збої і гальмувати, втрачаючи динаміку та ефективність.

Третє. Глобальний характер викидів вуглецю свідчить, що ця проблема не може бути розв'язана в окремих країнах чи регіонах світу, а фінансування антивуглецевої енергоконверсії потребує великих капіталів, що не під силу окремим, навіть великим країнам чи транснаціональним корпораціям.

Заснування Глобального антивуглецевого фонду вимагає вирішення двох принципових питань: відпрацювання механізмів формування доходів фонду та ефективного використання його коштів.

При формуванні дохідної частини фонду принциповим є питання вибору критерію прив'язки його параметрів. Тут на наш погляд, потрібно виходити з основної парадигми глобальної антивуглецевої політики – а саме із взаємозв'язку економічного зростання зі скороченням викидів вуглецю. При цьому вуглецеві викиди мають слугувати фондоутворюючою базою. Адже ці дві величини мають корелювати між собою. Ця кореляція має бути прямо пропорційною: більше викидів – більший фонд, менше викидів – менший фонд. Фонд має створювати потужне фінансове навантаження на країни і бізнес, які здійснюють найбільші викиди вуглецю та водночас слугувати ефективною фінансовою підтримкою суб'єктів економічної діяльності (країни і компанії), які успішно скорочують викиди [9].

При цьому основний макроекономічний показник - ВВП має слугувати для Глобального антивуглецевого фонду мотивом зниження навантаження на економіку. Це може бути досягнуто за рахунок початкової прив'язки дохідної частини фонду до ВВП на певний стабільний період, наприклад на 3-5 років. Завдяки такому підходу зростання ВВП певний період не буде зумовлювати перегляд фондового навантаження на економіку країн та компаній. Отже на такий період приріст ВВП (на відміну від викидів вуглецю) звільняється від тиску Глобального антивуглецевого фонду. Таким чином досягається випереджаюче скорочення викидів вуглецю над зростанням ВВП. Такий концептуальний підхід до створення Глобального антивуглецевого фонду реалізує нову парадигму фінансового забезпечення сучасної кліматичної політики, яка зводиться до двох принципів [7].

По-перше, «забруднювач» платить, але не просто сплачує кошти в фонд, а тими самими фіскальними механізмами змушується здійснювати енергоконверсію (енергоощадність, енергомодернізацію та енергоінновацію) своєї економічної діяльності.

По-друге, «очишувач» отримує фінансування, заробляє на цьому і тим самим розвиває низьковуглецеву економіку, спрямовуючи отримані від фонду кошти виключно на енергоконверсію.

Важливим і першочерговим питанням формування Глобального антивуглецевого фонду є визначення його параметрів. Найбільш поширеним в подібних випадках критерієм є ВВП. На це є свої об'єктивні передумови. Адже при цьому враховується рівень розвитку і концентрації економіки, її вуглецеємність та ефективність в різних

країнах. Сьогодні ВВП по суті є базовим макроекономічним показником, як в світовій, так і в національних економіках. До ВВП сьогодні прив'язується оптимізація параметрів багатьох, фінансових, економічних та соціальних показників. Серед таких можна назвати:

Ø Маастрихтські критерії в ЄС, щодо граничних розмірів державних боргів та дефіциту бюджету;

Ø Міжнародні критерії щодо оптимальних розмірів податкового, бюджетного і боргового навантаження на економіку;

Ø Міжнародні критерії щодо оптимальних розмірів соціального навантаження на економіку (заробітної плати, пенсій, соціальних допомог тощо).

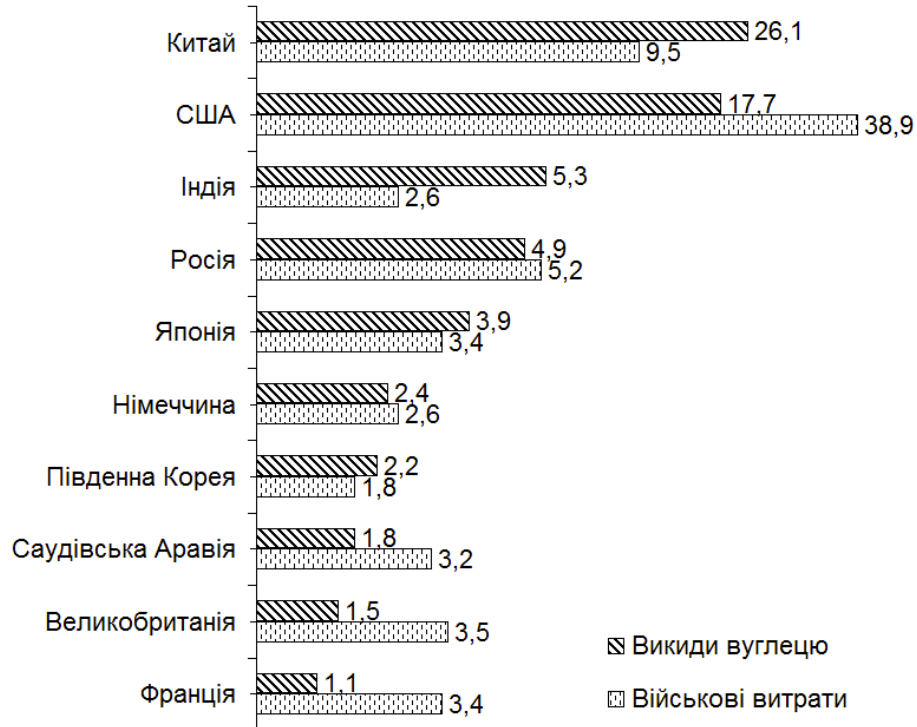
Далі важливе значення має вибір критерію прив'язки параметрів Глобального антивуглецевого фонду до ВВП. Основні методологічні підходи до визначення потенціалу інвестиційної ємності сталого низьковуглецевого розвитку сходяться на критерії створення дохідної частини фонду в обсязі не менше 1 % ВВП. Найбільш переконливим аргументом цього є реальна потреба в інвестиціях для здійснення енергоконверсії у необхідних масштабах і термінах для виконання завдань, поставлених РКЗК ООН в рамках глобальної кліматичної політики. Наявний рівень інвестування сталого низьковуглецевого розвитку в межах 240 млрд. дол. на рік не тільки не забезпечує виконання завдань РКЗК ООН щодо скорочення викидів вуглецю, а навіть не може зупинити динаміку їх зростання. Більше того, експерти, які сходяться на потребі в світових інвестиціях для енергоконверсії на рівні 1 % ВВП щорічно, вважають, що це мінімальні потреби, щоб дійсно забезпечити випереджаючі темпи скорочення викидів над темпами зростання ВВП [2; 3].

Найбільш переконливим опосередкованим аргументом правомірності критерію утворення фонду на рівні 1 % ВВП є світові видатки на військові цілі. Адже військові витрати країн світу сягають 2 % ВВП. Однак гуманність цих видатків полярно протилежна: екологічні видатки такого масштабу покликані захистити планету і людство від знищення, а військові видатки навпаки, прямо чи опосередковано, свідомо чи всупереч волі людей, спрямовані якраз на знищення. Логічно постає питання, якщо суспільство готове платити вдвічі більше за війни на планеті, то чому не може заплатити половину за захист від глобальної катастрофи [4].

Ще драматичніша ситуація з військовими видатками у провідних країнах світу. Виходить парадоксальна ситуація: 10 країн, які здійснюють найбільші викиди вуглецю (67 % світових обсягів), водночас є найбільш мілітаризованими за обсягом військових витрат (74 % світових витрат). Сюди входять Китай, США, Індія, Росія, Японія та інші (рис. 1). Більше того, багато країн, які мають великі викиди вуглецю і продовжують їх нарощувати швидкими темпами, водночас випереджаючими темпами нарощують й військові витрати. За останні 20 років ці країни наростили викиди вуглецю у 2-3

рази, а військові витрати – у 2,5-7 разів. Це стосується насамперед Китаю, Бангладеш, В'єтнаму, Індонезії, Ірану. Отже мілітаризація справляє на зростання ризиків для планети і людства подвійний вплив: 1) через розширення вуглецеємного військово-промислового комплексу; 2) через накопичення ризикових техногенно-небезпечних запасів озброєння

масового знищення людей. Якщо кошти для мілітаризації несуть для людства цілий комплекс доленосних втрат і ризиків, то чому їх не спрямувати на гуманні екологічні цілі справжнього захисту планети і людства. Зрозуміло, що це питання найвищого рівня міжнародної політики, яким опікується ООН.

Джерело: Розроблено автором за даними [14].

Рис. 1. Країни, які здійснюють найбільші викиди вуглецю і мають найбільші військові витрати, у % до світових обсягів

Створення нового міжнародного фонду на фіскальній основі може зустріти заперечення щодо зростання податкового навантаження, дефіциту фінансових ресурсів тощо. Це стосується як розвинених країн, у яких досить високе податкове навантаження, так і країн, що розвиваються, у яких фінансовий стан нерідко дійсно слабкий. Відтак доречно порівняти розрахункові параметри доходів Глобального антивуглецевого фонду з масштабами тіньової (позаподаткової) економіки та масштабами офшоризації капіталу в країнах. Дослідження показали, що у світі є чимало країн, які мають високий рівень тінізації економіки – більше 30-40 % ВВП і водночас дуже значні викиди вуглецю, як у співвідношенні до ВВП, так і в структурі світових викидів. Аналогічна ситуація з офшоризацією капіталів. За експертними оцінками в офшорних зонах накопичено близько 10 трлн. дол. коштів. В тому числі 7,6 трлн. дол. (80 %) припадає лише на 20 країн, але вони здійснюють майже половину світових викидів вуглецю. І ще більш парадоксально, що ці

країни, які дуже пасивно ставляться до глобалізації та радикалізації антивуглецевої політики. В цьому переліку насамперед країни, економіка яких швидко розвивається і водночас продукує великі обсяги та високу динаміку зростання викидів вуглецю.

Нарешті, заслуговує на увагу порівняння розрахункових параметрів доходів Глобального антивуглецевого фонду з доходами від екологічних податків у країнах, які перевищують 2 % до ВВП. Однак витрати на антивуглецеві чи екологічні цілі нерідко менші чверті цих надходжень, оскільки законодавство ще не передбачає адекватного спрямування доходів екологічних податків на екологічні цілі. Отже критерій параметрів доходів Глобального антивуглецевого фонду на рівні 1 % ВВП в більшості країн вже адаптований в національному законодавстві та не може викликати якихось фінансових перекосів.

Важливе значення має також правильне визначення принципів заснування та діяльності

глобального антивуглецевого фонду. В процесі дослідження нами сформульовані наступні принципи.

Глобальність і всеохоплюваність, передбачає участь у фонді всіх країн світу, оскільки викиди парникових газів не знають державних кордонів і відповідальність урядів не може гарантуватись.

Обов'язковість, передбачає що участь країн у фонді є обов'язковою та імперативною. Рішення приймаються згідно статуту ООН більшістю країн. Але особлива відповідальність за таке рішення та його втілення в життя покладається на країни групи G-20, які дають більше 70% світових викидів вуглецю.

Ефективність (радикальність), яка полягає в тому, щоб не просто стримувати (гальмувати) зростання викидів вуглецю, а забезпечити його випереджаюче скорочення проти зростання ВВП уже з першого року запровадження фонду в дію.

Заохочення, яке полягає в тому, що країни, які успішно співпрацюють з фондом можуть отримувати певні преференції, зокрема: 1) надання права самоврядності своєю частиною фонду, але за правилами і статутним положенням фонду; 2) надання преференцій щодо прискореного фінансування антивуглецевих заходів.

Відповідальність, яка передбачає, що для країн, які з різних причин юридично чи фактично (фінансово) відмовляються від участі в фонді запроваджуються міжнародні санкції, наприклад штраф в розмірі належної сплати у прив'язці до вартості експортної чи імпоротної продукції, насамперед вуглецевих енергоносіїв.

«Забруднювач» платить, а «очищувач» отримує фінансування і заробляє. Суть цього принципу полягає в тому що країни і компанії, які здійснюють найбільші викиди вуглецю, платять в фонд фіскальні платежі за це, а країни та компанії, які здійснюють енергоконверсію отримують фінансування і заробляють на цьому.

Системність діяльності фонду полягає в наявності стабільної економічної основи (чітко визначені джерела та обсяги надходжень коштів) та відкритої програми використання коштів (бюджетні принципи, напрями, проекти тощо).

Оптимальна збалансованість доходів і видатків фонду по країнах передбачає, що країни можуть розраховувати на отримання від фонду протягом певного періоду (3-5 років) належні їм частини видатків фонду, в межах їх внесків в доходи фонду. При збалансуванні рівнозначно враховується як пряме фінансування, так і переданий інвестиційний ефект за визначенням фонду. Інвестиційними оцінками може бути розподіл електроенергії між сусідніми країнами від потужної сонячної, вітрової чи іншої безвуглецевої електростанції, збудованої за підтримки фонду в одній з цих країн.

Пріоритетність екологічної ефективності означає, що інвестування в антивуглецеві проекти здійснюється з урахуванням їх найбільшої загальносвітової значимості та ефективності в тих чи інших країнах. Тому окремі країни не можуть

розраховувати на повне повернення (фінансування) з фонду сплаченої ними частини доходів в коштах. В якості компенсації країнам можуть бути запропоновані інвестиційний або екологічний ефект.

Обов'язковість обліку викидів парникових газів всіма країнами, для створення повної і достовірної інформаційної бази по країнах, регіонах, суб'єктах господарювання.

Висновки з проведеного дослідження:

1) Глобальний антивуглецевий фонд має об'єднати держави та приватні компанії у реалізації глобальної антивуглецевої політики та забезпечення сталого низьковуглецевого розвитку. Фонд має керуватись вищими цивілізаційними цінностями: гуманність – захист людства від наслідків катастрофічних змін клімату; глобальність – концентрація зусиль всіх держав і приватних компаній для протистояння загрозам змін клімату; справедливість: хто більше забруднює атмосферу, той більше платить, хто більше очищає – той більше отримує коштів на фінансування антивуглецевих заходів.

2) Формування доходів фонду може ґрунтуватись на глобальному антивуглецевому податку, який має бути об'єктивним для всіх країн. Суб'єктом оподаткування мають бути держави, а об'єктом обсяги викидів вуглецю. Сплата має консолідуватися урядами країн у їх бюджетах, а потім у визначених обсягах перераховуватися в дохідну частину фонду. Дохідна частина фонду представляє собою суму платежів від учасників фонду і платників податку. Доходами фонду також можуть бути надходження від продажу спеціальних цінних паперів, залучення коштів інших фондів, в т. ч. суверенних, та інші.

3) Фінансування з фонду може здійснюватись як на пряме інвестування антивуглецевих заходів, так і на підтримку (заохочення) участі приватного капіталу в такому інвестуванні. Фінансування антивуглецевих заходів можливе через уряди країн та безпосередньо компаній – ініціаторів проектів з енергоконверсії. Основними механізмами можуть бути: повне або часткове, індивідуальне або партнерське фінансування, пільгове кредитування, субсидування, дотування чи компенсація витрат країн і ТНК на зазначені цілі, через партнерство фонду з урядами країн і ТНК.

4) Організація діяльності та управління фондом має повністю покладатись на органи управління, створені ООН. Фонд може мати свої представництва в країнах та регіонах, які здійснюють найбільші викиди вуглецю, або реалізують потужні проекти з енергоконверсії. Фонд має управлятися і контролюватися Радою, яка несе всю повноту відповідальності за прийняття рішень про надходження доходів та фінансування видатків. Фонд має створити незалежний виконавчий орган – генеральну дирекцію з адміністративною компетенцією з управління фінансовими активами Фонду.

4 Список використаних джерел

1. *Герасимчук И.* Экологическая практика транснациональных корпораций. – Москва, 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.wwf.ru/data/pub/gerasimchuk.pdf>.
2. *Грицевич И.Г.* Климат и энергетика. Перспективы и сценарии низкоуглеродного развития: ЕС, Китай, США в глобальном контексте / И.Г. Грицевич. – Москва: Скорость цвета, 2011. – 36 с.
3. *Длуголески Э., Лафельд С.* Изменение климата и финансовый сектор: перспективы деятельности: Совместный доклад Allianz Group и WWF International / Э. Длуголески, С. Лафельд. – М.: WWF, Allianz Group. 2006. – 60 с.
4. Оценка макроэкономических последствий изменений климата на территории Российской Федерации не период до 2030 г. и дальнейшую перспективу // В.М. Катцов, Н.В. Кобышева, В.П. Мелешко и др.; под ред. д.ф.м.н. В.М. Катцова, д.э.н., проф. Б.Н. Порфирьева; Федер. служба по гидрометеорологии и мониторингу окружающей среды (Росгидромет). – М.: Д'АРТ // Главная геофизическая обсерватория, 2011. – 252 с.
5. Перспективы энергетических технологий (ETP-2010). Сценарии и стратегии до 2050 г. Международное энергетическое агентство (МЭА). 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.iea.org/techno/etp/etp10/Russian_Executive_Summary.pdf.
6. *Подосенова О.* Углеродное регулирование: «налог Робин Гуда» или двойная выгода? 20.09.2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rusecounion.ru/klimat_20912.
7. *Семенов С.* Успеет ли Украина вскочить в последний вагон мирового прогресса? «2000», 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://2000.net.ua/2000/derzhava/ekonomika/70829>.
8. *Себастьян Джеймс* Стимулювання відновлювальної енергетики. Міжнародний біоенергетичний форум. Використання потенціалу сільськогосподарських відходів як джерела відновлюваної енергії в Україні. Київ, травень 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.agrievent.com.ua/images/bio-ifc-23-05-13/presentations/04_Sebastian%20James.pdf.
9. *Титко Р.* Відновлювальні джерела енергії / Р. Титко, В.М. Калініченко. - Варшава – Краків – Полтава, 2010.
10. *Emilio Godoy* Civil Society Pushes for More Active Participation in Green Climate Fund [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://www.ipsnews.net/2013/07/civil-society-pushes-for-more-active-participation-in-green-climate-fund/>.
11. Green Climate Fund [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://gcfund.net/home.html>.
12. Green Climate Fund Board meeting concludes after lively exchanges. TWN Info Service on Climate Change (Mar13/02) [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://www.twinside.org.sg/title2/climate/info.service/2013/climate130302.htm>.
13. *Nitin Sethi* A green climate fund bit no money at Durban [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://timesofindia.indiatimes.com/home/environment/developmental-issues/A-green-climate-fund-but-no-money-at-Durban/articleshow/11009614.cms>.
14. SIPRI Yearbook 2012 Armaments, Disarmament and International Security [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://www.sipri.org/yearbook/2012>.
15. *Purvis N., Stevenson A.* Rethinking Climate Diplomacy. New ideas for transatlantic cooperation Post-Copenhagen [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://www.gmfus.org/brusselsforum/2010/docs/BF2010-Paper-Purvis-Stevenson.pdf>.